

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного процесу

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
до 150-річчя від дня народження
Є. В. Васьковського**

*м. Одеса,
8 квітня 2016 року*

Одеса
«Юридична література»
2016

вільного права: є адміністративно-правовими чи оперативними, про що вже йшлося. З огляду на наведена вбачається санкції:

- особисті — які полягають у зміні правового становища суб'єкта чи спонуканні до такої зміни, обмеженні його можливостей (заходити, перебувати, бути учасником певних правовідносин тощо);

- відновно-компенсаторного спрямування, які пов'язані для порушника із втратами майнового характеру за рахунок яких потерпілий відновлює своє становища, чи отримує таке задоволення, яке забезпечує відновлення його морального стану та пригнічує страждання і переживання, компенсує можливі втрати від порушення;

- превентивного спрямування, зокрема спілкуватися, наближати-ся з колишнім подружжям;

- забезпечувального спрямування, що реалізовано у ст. 546 ЦК України, зокрема неустойці, задатку, поруці, притриманні, заставі;

- каральні, які проявляються у підвищеній кратній відповідальності, яка може бути при захопленні чи навмисному знищенні чужого майна.

Так чи інакше превентивна функція цивільного законодавства могла б бути посилена введенням у ЦК інституту санкцій. Вони б отримали консолідуючу основу, внесли б ясність у окремі застосовувані до порушників примуси, позбавлення прав чи навіть їх обмеження. Від того б цивільне законодавство тільки б виграло.

Чванкін С. А.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
голова Київського районного суду м. Одеси*

РОЗГЛЯД СУДОМ СПРАВ ПРО УСИНОВЛЕННЯ

Проблема сирітства в Україні не втрачає, на жаль, актуальності в Україні. Одним з шляхів її подолання є усиновлення (прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, в консульській установі або дипломатичному представництві України). Усиновлення здійснюється відповідно до вимог Сімейного кодексу України, постанови КМУ «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» від 8 жовтня 2008 р. № 905 (зі змінами) тощо.

Головним завданням усиновлення є надання дітям-сиротам та дітям, які залишились без батьківського піклування, благополучних умов виховання в сім'ї, стабільних та гармонійних умов її життя.

Щодо процесуальних особливостей відповідної категорії справ. По-перше, розгляд справ про усиновлення дітей здійснюється в порядку окремого провадження.

По-друге, заява про усиновлення дитини або повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена батьківського піклування, подається до суду за місцем їх проживання (ст. 251 ЦПК України).

По-третє, заявником може бути особа, яка бажає усиновити дитину, подання заяви про усиновлення дитини через представника не допускається (ч. 1 ст. 223 СК України).

По-четверте, заява особи, яка бажає усиновити дитину, має відповідати вимогам ст. 252 ЦПК та має містити: найменування суду, до якого подається заява, ім'я, місце проживання заявника, а також прізвище, ім'я, по батькові, вік усиновлюваної дитини, її місце проживання, відомості про стан здоров'я дитини. Заява про усиновлення дитини може містити клопотання про зміну прізвища, імені, по батькові, дати, місця народження дитини, про запис заявника матір'ю або батьком дитини.

За наявності до заяви додаються такі документи: копія свідоцтва про шлюб, а також письмова згода на це другого з подружжя, засвідчена нотаріально, — при усиновленні дитини одним із подружжя; медичний висновок про стан здоров'я заявника; довідка з місця роботи із зазначенням заробітної плати або копія декларації про доходи; документ, що підтверджує право власності або користування жилим приміщенням; інші документи, визначені законом.

Перелік документів, що подаються не громадянами України більш широкий: дозвіл уповноваженого органу виконавчої влади, висновок компетентного органу відповідної держави про умови їх життя і можливість бути усиновлювачами, дозвіл компетентного органу відповідної держави на в'їзд усиновленої дитини та її постійне проживання на території цієї держави, зобов'язання усиновлювача, оформлене в нотаріальному порядку, про надання представникам дипломатичної установи України за кордоном інформації про усиновлену дитину та можливість спілкування з дитиною.

Ці документи мають бути у встановленому законодавством порядку легалізовані. Такі документи повинні бути перекладені українською мовою, а переклад має бути засвідчений нотаріально.

По-п'яте, органом опіки та піклування до суду подається висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини. До

висновку додаються: акт обстеження умов життя заявника, складений за місцем його проживання; свідоцтво про народження дитини; медичний висновок про стан здоров'я дитини, про її фізичний і розумовий розвиток; у випадках, встановлених законом, згода батьків, опікуна, піклувальника дитини, закладу охорони здоров'я або навчального закладу, а також самої дитини на усиновлення. Суд у разі необхідності може вимагати подання інших документів.

Цікавий випадок був розглянутий міською службою соціального забезпечення на о. Крит (Греція), яка відмовила подружжю, що дотримується вегетаріанської дієти, в усиновленні дитини. У фахівців відомства виникли підозри, що прийомні батьки будуть обмежувати харчування дитини у відповідності зі своїми переконаннями. Згідно з висновком фахівців медичного факультету Критського університету, повноцінний раціон дитини повинен включати м'ясні, рибні та інші продукти тваринного походження. Але остаточне рішення з цього питання усиновлення прийме суд. Відмова грецьких влади можна пояснити серйозними побоюваннями за здоров'я дитини. Відомі випадки, коли діти виховувались в сім'ях вегетаріанців, розвивалися з порушеннями і навіть помирали з-за такої дієти. Зокрема, у 2008 році у шотландської дівчинки, якій батьки не давали м'яса і молока, розвинулася важка форма рахіту. У 2003 році дочка американців, які практикували вживання виключно сирої їжі (сироїдіння), померла від недоїдання і важкого авітамінозу. Вага п'ятимісячної дівчинки на момент смерті був в два рази менше вікової норми [1]. Хоча звісно ні саме по собі ветеранство чи сироїдіння не може бути підставою у відмові в усиновленні. Судом мають бути досліджені всі обставини у сукупності.

По-шосте, розгляд цієї категорії справ проводиться у складі одного судді і 2 народних засідателів (ч. 4 ст. 234 ЦПК). Справу про усиновлення дитини суд розглядає за обов'язковою участю заявника, органу опіки та піклування або уповноваженого органу виконавчої влади, а також дитини, якщо вона за віком і станом здоров'я усвідомлює факт усиновлення, з викликом заінтересованих та інших осіб, яких суд визнає за потрібне допитати (ч. 1 ст. 254 ЦПК).

По-сьоме, передбачена таємниця усиновлення, що передбачає право усиновлювача приховувати факт усиновлення, у зв'язку з чим, справи про усиновлення заявниками в яких є громадяни України слухаються у закритому судовому засіданні, а відомості, які стали відомі в процесі розгляду справи не підлягають розголошенню (див. також вимоги ст. 285 СК, за якою усиновлення дитини, особою, яка є громадянином держави, з якою Україна не має договору про надання правової допо-

моги, не є таємним, якщо у держави, в якій усиновлювач постійно проживає і в яку має переїхати дитина, усиновлення не є таємним).

Відповідно до ч. 4 ст. 254 ЦПК при розгляді справи суд перевіряє законність підстав для усиновлення, а саме: можливість певної особи бути усиновлювачем дитини; причини, на підставі яких заінтересована в усиновленні особа звернулася до суду із заявою, досягнення цією особою повноліття, її дієздатність, наявність різниці у віці усиновлювача та усиновлюваного не менше ніж 15 років, стан здоров'я усиновлювача; можливість усиновлення конкретної дитини; відповідність усиновлення інтересам дитини; при усиновленні одним із подружжя причини небажання іншого з подружжя усиновлювати дитину; взаємовідносини усиновлювача і дитини; наявність згоди дитини на усиновлення (див. вимоги ст. 218 СК); наявність в усиновлювача переважного права перед іншими на усиновлення; наявність згоди на усиновлення батьків дитини; чи є дитина відповідно до законодавства суб'єктом усиновлення; відповідність висновку органу опіки та піклування і дозволу на усиновлення встановленим вимогам.

Усиновлення вважається здійсненим з дня набрання законної сили рішенням суду. Для внесення змін до актового запису про народження усиновленої дитини або повнолітньої особи копія рішення суду надсилається до органу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ухвалення рішення, а у справах про усиновлення дітей іноземцями — також до уповноваженого органу виконавчої влади.

Так, за 2015 рік до Київського районного суду м. Одеси надійшло 44 заяви від громадян України про усиновлення дітей. По вказаним справам було ухвалено 44 рішень про задоволення заяв громадян України та надано їм можливість усиновити дітей. Вказані рішення в апеляційному порядку не оскаржувались.

Однак, не всі діти, які цього потребують, можуть бути усиновлені громадянами України. Причинами цього є: недостатнє матеріальне забезпечення багатьох громадян нашої держави (що є необхідним для задоволення потреб усиновленої дитини), велика кількість дітей, яким необхідне сімейне влаштування, суспільного ставлення до самого факту усиновлення дитини, не сприйняття її «на рівних» з дітьми, що мають сім'ю та рідних батьків тощо. Внаслідок цього набуває актуальності усиновлення дітей іноземними громадянами.

Українським законодавством передбачена можливість усиновлення дітей іноземними громадянами, однак лише у разі, якщо були вичерпані всі можливості щодо передачі під опіку, піклування, на усиновлення чи виховання в сім'ї громадян України.

Процедура усиновлення дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, яка проживає в Україні, іноземцями та громадянами України, які проживають за межами України є досить складною та складається з багатьох етапів. Такий довгий шлях до омріяного усиновлення зумовлений тим, що держава повинна пересвідчитися, що іноземні громадяни дійсно готові на усиновлення та дитині буде надана необхідна матеріальна, моральна та соціальна підтримка.

Дитина може бути усиновлена іноземцем, якщо вона перебуває не менш як один рік на спеціальному обліку, і досягла п'яти років. Усиновлення може бути здійснено до закінчення зазначеного строку, а також до досягнення дитиною п'яти років, якщо: 1) усиновлювач є родичем дитини; 2) дитина страждає на хворобу, що внесена до спеціального переліку хвороб, затвердженого Міністерством охорони здоров'я України (наказ МОЗ від 27.12.2011 № 973); 3) здійснюється усиновлення усіх рідних братів і сестер в одну сім'ю, якщо один з них досяг п'яти років і перебуває на обліку в центральному органі виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, не менш як один рік; 4) іноземці виявили бажання усиновити дитину, яка є братом або сестрою раніше усиновленої ними дитини.

Наприклад, за 2015 рік Київським районним судом м. Одеси розглянуто 9 заяв про усиновлення дітей іноземними громадянами, з яких 6 справ за заявою громадян Сполучених Штатів Америки, 2 заяви громадян Республіки Італія та 1 заява громадян Канади (у попередні роки також частіше звертались громадяни США, Франції, Італії, Іспанії). Цікаво, що для США наша країна займає 5 місце серед «країн-донорів» усиновлених дітей.

По всіх справах було ухвалено рішення про задоволення заяв про усиновлення, при цьому судом ретельно досліджувався стан здоров'я заявників, особлива увага приділялася їх психічному та матеріальному стану, можливості забезпечення належним умов для проживання, виховання та розвитку дітей, психологічна можливість бути батьками. У всіх випадках суд пересвідчувався, що заявники ознайомлені зі станом здоров'я дітей та усвідомлюють взятю на себе відповідальність. Від власних вражень, додам, що як правило, іноземці, які звертаються до суду, мають власних дітей

По всіх справах, після ухвалення рішення про усиновлення дітей іноземними громадянами, суддями Київського районного суду м. Одеси індивідуально проводилися бесіди з іноземними усиновлювачами на предмет не перешкоджання дитині у подальшому знати країну її народження — Україну, її мову, історію та у випадку бажання дитини, надавати їй можливість на відвідування України.

Варто також відзначити, що у світі не вчувають спори про доцільність міжнародного усиновлення, особливо з боку дитячих правозахисних організацій. Усиновлення іноземцями іноді навіть називають «ефект Мадонни».

Також спори викликають можливість усиновлення дітей особами із нетрадиційною сексуальною орієнтацією. Наприклад, широке суспільне обговорення (не тільки схвалення, а й спротив та протест) викликало рішення Касаційного суду Франції у 2014 році щодо можливості усиновлення жінкам, які знаходяться у шлюбі між собою, дітей одна одної, які зачаті за допомогою штучного запліднення. В Англії та Уельсі у 2005 році одностатевим парам було надане право всиновлювати дітей, у 2009 році — в Шотландії, а у 2015 році Конституційний суд Австрії дозволив усиновлювати дітей одностатевими парами (з 2013 року партнери в одностатевих парах могли всиновлювати біологічних дітей один одного, але ця спільна опіка не поширювалася на усиновлення нерідних дітей). Так само у 2015 році Конституційний суд Колумбії схвалив резолюцію, що дозволяє одностатевим парам усиновляти дітей (у 2014 році КС Колумбії дозволив одностатевим парам всиновлювати дітей, але тільки за умови, що один з членів пари доводиться дитині біологічним батьком). Названі не всі країни де з тими чи іншими обмеженнями є можливість всиновлювати дітей одностатевими парами, але їх об'єднує те, що далеко не все суспільство підтримує такі ініціативи. Натомість в РФ, навпаки, в силу різних, як правило, політичних мотивів, обговорюється взагалі неможливість усиновлення іноземцями, а що стосується усиновлення громадянами країн з визнаними одностатевими шлюбами в РФ, то вони обмежені деякими умовами СК РФ.

Також хотілось би відзначити, що на сьогодні потребує вдосконалення чинний механізм контролю за дітьми, усиновленими іноземцями, який є навіть не просто малодієвим, а «символічним». Українські дипломати повідомляють, що іноземні усиновителі не часто ставлять дитину на консульський облік, не надають звіти посольству України. Фіксуються навіть факти переусиновлення українських дітей, що заборонено міжнародними нормами.

Проблемою у названій сфері є і також, що Україною не ратифікована Гаагське конвенції про міжнародне усиновлення.

Л і т е р а т у р а

1. Греческим супругам-вегетарианцам отказали в усыновлении ребенка [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://medportal.ru/mednovosti/news/2011/03/11/greveggs>.